

شناخت مولفه های فرهنگی و اجتماعی کارآفرینی روستایی با رویکرد اقتصاد مقاومتی: مطالعه موردی

کارآفرینان روستایی شهرستان اهواز

دکتر مهدی محمدی*

استادیار گروه مدیریت دولتی، دانشکده علوم انسانی و دانشگاه پیام نور، شاهین شهر، ایران

زینب رضایی

کارشناس ارشد مدیریت دولتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه پیام نور، شاهین شهر، ایران

چکیده

کارآفرینی از ارکان اصلی یک اقتصاد است. در این بین روستاها با توجه به عوامل مختلف محیطی، فرهنگی و اجتماعی داری پتانسیل‌های خوبی جهت ایجاد کارآفرینی می‌باشند. از این رو شناخت مؤلفه‌های مختلف مؤثر در کارآفرینی با توجه به موقعیت‌های اقتصادی پیش رو کشور ضروری است. این تحقیق از نوع کاربردی و به روش توصیفی-تحلیلی است که با استفاده از روش پیمایش انجام شده است. جامعه‌ی آماری پژوهش ۵۰۰ کارآفرین روستایی ساکن در روستاهای شهرستان اهواز بوده که در سال ۱۳۹۷، با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، تعداد ۲۰۰ کارآفرین به‌عنوان حجم نمونه انتخاب گردید (بر اساس روش نمونه‌گیری کوکران). در این پژوهش برای یافتن رابطه بین متغیرها، از روش‌های مدل‌یابی معادلات ساختاری، آزمون بوت استراپ، ماتریس ضرایب همبستگی استفاده شد. ابزارهای پژوهش شامل پرسشنامه حسن شهرکی (شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی کارآفرینی روستایی) و جهت بررسی ابعاد اقتصاد مقاومتی از پرسشنامه ۳۱ سؤالی شعبان گل مرصع استفاده گردید. نتایج نشان می‌دهد رابطه معناداری بین ویژگی‌های جمعیت شناختی و شاخص‌های فرهنگی و اجتماعی وجود دارد. شاخص‌های فرهنگی و اجتماعی با میانجی‌گری اقتصاد مقاومتی بر کارآفرینی اثر مستقیم دارد. و اقتصاد مقاومتی بر کارآفرینی اثر مستقیم دارد. همچنین رابطه مثبت و معناداری میان شاخص‌های فرهنگی و اجتماعی وجود دارد. نتایج این تحقیق نشان داد می‌دهد می‌بایست با سرمایه‌گذاری بر روی شاخص‌های فرهنگی و اجتماعی حاکم بر روستا های کشور به توسعه کارآفرینی روستایی کمک کرد.

ایمیل نویسنده مسئول: mohammadi12035@pnu.ac.ir

مقدمه

کارآفرینی^۱، مفهومی مهم و پیچیده است که طیف وسیعی از فعالیت‌ها را دربرمی‌گیرد. به همین ترتیب در سازمان‌ها نیز شاخص‌ها و مؤلفه‌هایی را شامل می‌شود. بنابراین، ضروری است تا ضمن شناخت و دسته‌بندی این عوامل و مؤلفه‌ها، وضعیت مطلوب و مناسب آن‌ها را برای ارتقای کارآفرینی موردبررسی قرارداد (علائی، ۱۳۹۳). در دهه‌های اخیر توجه بسیاری از کشورهای جهان به موضوع توسعه کارآفرینی، موجب گردیده است که موجهی از سیاست‌های توسعه کارآفرینی در دنیا مطرح و به کار گرفته شود (دانائی فر، فروهی و صالحی، ۱۳۸۶). کارآفرینی ابزاری است برای برنامه‌ریزی تا جوامع را به سوی توسعه هدایت نماید. از آنجاکه همه جوامع یا همه افراد درون یک کشور، برای دستیابی به شرایط کارآفرینی، موقعیت مساوی ندارند، باید شرایط لازم را برای توسعه کارآفرینی در سرزمین، ایجاد کرد. توجه به کارآفرینی روستایی با نگرش به مشکلات موجود در این نواحی از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است. (فراهانی و همکاران، ۱۳۹۲).

کارآفرینی روستایی عبارت است از: "ایجاد سازمانی جدید که تولیدی تازه یا خدماتی جدید را معرفی کند و یا بازار جدیدی را به وجود آورد، یا از فناوری جدید در محیط روستایی استفاده کند" (هریوت، ۲۰۰۲، ۲). کارآفرینی روستایی یکی از زمینه‌های مناسب برای ایجاد اشتغال و همچنین دارای عناصر پایه‌ای است که تمرکز عمده آن‌ها بر فراهم کردن زیرساخت‌های اساسی روستا، کاهش فقر و تسریع و زمینه‌های رشد اقتصادی روستا را به دنبال دارد (فرجی سبکبار، ۱۳۹۰: ۵۶). تمرکز بر منابع اقتصادی محلی و توسعه کارآفرینی محلی یکی از شیوه‌های توسعه اقتصادی روستایی است (هیتون، ۲۰۰۵، ۱). که اگر روستا محور کشاورزی تلقی شده و تولیدات و فرآورده‌های غذایی جامعه را تأمین نماید، نقش بی‌نظیری در پیشرفت، رشد و شکوفایی خواهد داشت (فاضل بیگی و همکاران: ۱۳۸۸، ۵۳-۵۲).

خلاقیت و نوآوری از ارکان اصلی توسعه پایدار است. در همین راستا، از طریق کارآفرینی روستایی به ویژه در بخش کشاورزی، می‌توان با شناسایی مزیت‌ها، محدودیت‌ها، ضعف‌ها و قوت‌های جوامع روستایی، بر اساس برنامه‌ریزی راهبردی مناسب، به توسعه اقتصادی روستایی برکنار سایر ابعاد کمک کرد (طوسی و همکاران، ۱۳۹۳). جمهوری اسلامی ایران همانند سایر نظام‌های حکومتی دارای عناصر و مؤلفه‌هایی است که آن را از سایر نظام‌ها متمایز کرده و اهداف عالیه آن، بر مبنای مؤلفه‌ها تعریف شده است. از جمله این خصوصیات می‌توان به اقتصاد مقاومتی اشاره کرد که هجده و

^۱- Entrepreneurship

2- Hilbrown

تحریم‌های یک‌جانبه غرب علیه کشورمان در سال‌های گذشته ضرورت اجرایی شدن این موضوع را در سرتاسر کشور، سازمان‌ها و نهادها فراهم آورده است. (حسینی و همکاران، ۱۳۹۵). امروزه خلاقیت و نوآوری نقش مهمی را در توسعه پایدار روستایی کشور ایفا می‌کند و نهادهای مروج توسعه روستایی، کارآفرینی روستایی را مداخله‌ای راهبردی می‌دانند که می‌تواند فرآیند توسعه روستایی را تسریع بخشد. در این میان، عوامل متعددی وجود دارند که بر کارآفرینی روستایی اثرگذار می‌باشند (قاسمی و بادسار، ۱۳۹۶). از مؤلفه‌های مؤثر در کارآفرینی عوامل فرهنگی و اجتماعی حاکم بر روستاها و سیاست‌های اقتصادی دولت‌ها می‌باشند لذا هدف این مطالعه بررسی شناخت مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی کارآفرینی روستایی با رویکرد اقتصاد مقاومتی در کارآفرینان روستایی شهرستان اهواز است.

تأکیدی که رهبر معظم انقلاب، امام خامنه‌ای «مدظله‌العالی» در طی سال‌های گذشته به این موضوع داشته‌اند (اقتصاد مقاومتی)، زمینه و باب جدیدی را در رابطه با تحقیقات و پژوهش‌های مرتبط با این موضوع به وجود آورده است،

ادبیات موضوع

با پایان یافتن جنگ و عدم پیروزی استکبار در زمینه‌های نظامی، تهاجمات به عرصه‌های دیگر کشیده شد یکی از این عرصه‌ها که خصوصاً در سال‌های اخیر با تهاجمات گسترده همراه بوده است. «عرصه اقتصادی» است. بنابراین خود انقلاب اسلامی مکلف به نوآوری، نظریه‌پردازی و الگوسازی در عرصه‌های جدید اقتصادی است. هر کشوری که علم استکبارستیزی را برپا کند، نیازمند چنین الگوهایی است. یکی از این مفاهیم «عرصه مقاومتی» است. اقتصاد مقاومتی معمولاً در رویارویی و تقابل با اقتصاد وابسته و مصرف‌کننده یک کشور قرار می‌گیرد که منفعل نیست و در مقابل اهداف اقتصادی سلطه، ایستادگی نموده و سعی در تغییر ساختارهای اقتصادی موجود و بومی‌سازی آن بر اساس جهان‌بینی و اهداف دارد (قنبری و همکاران، ۱۳۹۵).

در این میان هرچند واژه اقتصاد مقاومتی واژه جدیدی است و بار ارزشی در فرهنگ دینی دارد اما باید این نکته را اضافه نمود که مفاهیم در این زمینه و اعمال و اقداماتی برای مقاومت در حوزه‌های گوناگون به‌ویژه در حوزه اقتصاد در دنیا بی‌سابقه نیست. در ادبیات اقتصادی مفاهیمی مثل "اقتصاد مقاومت" یا "قدرت اقتصادی" فراوان وجود دارد. در واقع همه کشورها که به‌نوعی جنگ یا بحران‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی را تجربه کرده‌اند و برای توسعه، شرایط سختی را گذرانده‌اند اقتصاد خود را بر مبنای مقاومت برنامه‌ریزی کرده‌اند. بنابراین تنها تفاوت اقتصاد مقاومتی در کشورهای مختلف در شکل مقاومت، در مکتب‌ها و فرهنگ‌ها و اهداف آن‌هاست (اسدی، ۲۰۱۴، ۳۲).

اقتصاد مقاومتی عبارت است از: ایجاد نهاد لازم در اقتصاد کشور (به‌کارگیری مجموعه‌ای از سیاست‌ها، قوانین و تدابیر اجرایی) که خطرپذیری آن را در برابر تکانه‌ها و اختلال‌های آسیب‌زننده داخلی و خارجی، به‌ویژه تحریم‌های بین‌المللی، به حداقل رسانده و زمینه را برای دستیابی به پیشرفته‌ای پایدار اقتصادی فراهم نماید (Daneshjafari & Karim et al, ۲۰۱۴: ۱۰۸). Karimi, ۲۰۱۵: ۳۰. به تعبیر ساده‌تر اقتصاد مقاومتی با رویکرد شناسایی مناطق بحرانی و تلاش در جهت خنثی کردن آن و در شرایطی ایدئال‌تر برای تبدیل بحران‌ها به فرصت در سایه تدابیر مدیریتی و مشارکت همگانی در جامعه تعریف می‌شود که هدف از زایش چنین اقتصادی، استفاده از ظرفیت‌های گوناگون یک سرزمین جهت کاهش وابستگی و تلاش برای خوداتکایی با تأکید بر نیروهای تولیدی در درون جوامع است که زمینه رونق تولید، اشتغال و رفاه و در مجموع رشد اقتصادی کشور را به دنبال دارد و پویایی، دفع موانع و جهت‌دهی به اقتصاد در مسیر رشد و تعالی از مؤلفه‌های اساسی آن به شمار می‌رود (زارعی، ۲۰۱۲، ۲). هدف در اقتصاد مقاومتی استفاده از توان داخلی و مقاومت در مقابل تحریم‌ها با ایجاد کمترین بحران است (پژوهنده، ۲۰۱۴، ۱۸۸).

بر همین اساس، مقاومت اقتصادی یا اقتصاد مقاومتی در حقیقت اقتصادی را ترسیم می‌کند که توانایی مقابله با شوک وارده بر اقتصاد را دارد. این شوک‌های اقتصادی می‌تواند ناشی از عوامل بیرونی و یا عوامل درونی اقتصاد باشد، چنین اقتصادی باید قابلیت انعطاف در شرایط مختلف و توانایی عبور از بحران را داشته باشد. از همین رو اقتصاد مقاومتی برای این‌که در کشور مورد اجرا قرار گیرد و الگوی مناسب آن طراحی شود باید دو مشخصه بارز اسلامی و ایرانی را به همراه داشته باشد. الگوی اقتصاد مقاومتی از جنبه اسلامی بودن آن متناظر به اهداف و آرمان جامعه است و از جنبه ایرانی بودن آن ناظر به مسائل و نیازهای بومی کشور ایران است (کریمی و همکاران، ۲۰۱۴، ۱۰۸).

توجه به درون‌مایه اقتصاد مقاومتی مشخص می‌سازد که با عزم و اراده ملی و تعامل بخش‌های مختلف اقتصادی، در سایه تقویت بنیان تولید داخلی، توسعه علم و فناوری، کارآفرینی، ترویج، آموزش و اتخاذ الگوی مناسب در مناطق روستایی می‌توان با انتخاب مسیری صحیح، زمینه تحقق اقتصاد مقاومتی را از نقطه شروع که همان جوامع روستایی است، فراهم ساخت، که دستیابی به این مهم نیازمند الزاماتی چون تغییر در روابط، نگرش، چارچوب‌ها و ساختارهای مراکز روستایی است که از آن به عنوان توسعه روستایی یاد می‌کنند و محقق نخواهد شد مگر با بازسازی و نوسازی روستا از در ابعاد آموزش، تفکر، فناوری، تولید و غیره و خروج نواحی روستایی از انزوای پیوند با اقتصاد ملی (زارعی و زارعی، ۲۰۱۲، ۵).

بدون تردید روستاها در عصر حاضر با تحولات و تهدیدات گسترده‌ای روبرو هستند، از این رو تضمین و تداوم حیات و بقا روستاها نیازمند یافتن راه حل‌ها و روش‌های جدید مقابله با مشکلات است که به نوآوری، ابداع، خلق محصولات، فرآیندها و روش‌های جدید بستگی زیادی دارد (مرید و همکاران، ۱۳۹۰: ۴). کارآفرینی در مقیاس کوچک در قالب کسب‌وکار در منزل و کارهای خانگی به‌عنوان راهکاری مهم برای ایجاد اشتغال و درآمد در سراسر جهان محسوب می‌گردد و در کشور ما می‌تواند مسیری میانبر برای تحقق اقتصاد مقاومتی باشد. لیکن اگرچه مشاغل خانگی یکی از زمینه‌های مناسب فعالیت اقتصادی زنان، به‌ویژه در مناطق روستایی به‌شمار می‌رود، توسعه آن با موانع و محدودیت‌های متعددی روبرو است. (کوشکی و همکاران، ۱۳۹۶).

اگر توسعه روستایی را در قالب یک نگرش بگیریم. در این رویکرد، افزایش انتخاب مردم، گسترش دموکراسی، توانمندسازی مردم به‌منظور تصمیم‌گیری برای شکل‌دهی به فضای زیست، افزایش رفاه و خوشبختی، گسترش فرصت‌ها و ظرفیت‌های بالقوه توانمندسازی زنان، فقرا و دهقانان مستقل و آزادی برای سازمان‌دهی فضای زیست خود و همچنین، توانمندسازی برای انجام کار گروهی شاهد هستیم. در آن صورت، می‌توان گفت که توانمندسازی و ظرفیت‌سازی به‌عنوان پارادایمی جدید مورد توجه قرار گرفته است. به همین دلیل، امروزه صاحب‌نظران توسعه روستایی معتقد هستند که برای تحقق توانمندسازی جامعه روستایی، تصمیم‌گیری و مدیریت روستایی بایستی در داخل خود جامعه محلی صورت گیرد و عوامل بیرونی نقش تسهیلگر را ایفا کنند (افتخاری، و همکاران، ۱۳۸۸).

موضوع کار و اشتغال به‌ویژه کارآفرینی، از اصول اساسی و مهم زندگی هر فرد و اجتماعی است که در تمام ادوار و اجتماعات بشری، نقش مهمی دارد. کارآفرینی چرخ زندگی بشر را در این دنیا متحول و دگرگون می‌سازد. اقتصاددانان و صاحب‌نظران معتقد هستند که کارآفرین با ارائه محصولات و خدمات جدید می‌تواند جامعه را به سمت پیشرفت و توسعه سوق دهد (کوراتکو و هادجت، ۲۰۰۴، ص. ۳۵). کارآفرینی یک فرآیند پویا مشتمل بر فرصت‌ها، افراد، شرایط و ساختارهای سازمانی، ریسک‌ها، نوآوری و منابع می‌باشد (هیلبرون، ۲۰۰۵ به نقل از علایی، ۱۳۹۳). کارآفرینی را فرایند خلق هر چیزی با ارزش، با صرف وقت و تلاش با فرض همراه داشتن خطرات مالی، روحی و اجتماعی و به دست آوردن پاداش مالی و رضایت فردی و استقلالی که از آن ناشی می‌شود تعریف کرده‌اند (احمدیان و همکاران، ۱۳۹۶).

به‌عبارت دیگر، کارآفرینی؛ یعنی، تمایل به اعمال ریسک‌های حساب‌شده در زمینه شغلی و نیز مالی و سپس، انجام هر کاری برای ایجاد مزیت و امتیاز ممکن (آشومر، ۲۰۰۸، صص ۱-۲). توجه بسیاری

از کشورهای جهان به موضوع توسعه کارآفرینی، موجب گردیده است که موجی از سیاست‌های توسعه کارآفرینی در دنیا مطرح و به کار گرفته شود (علایی، ۱۳۹۳).

به‌طور کلی، یکی از عوامل مؤثر در توسعه روستایی، کارآفرینی است؛ زیرا، کارآفرینی می‌تواند با خلق فرصت‌های جدید اشتغال و درآمد، نقش مؤثری در بهبود وضع اقتصادی و معیشتی روستاها داشته باشد. به همین دلیل، سنجش میزان کارآفرینی روستاییان و تلاش برای توسعه و تقویت کارآفرینی در فرایند توسعه روستایی، از طریق فراهم کردن زمینه‌های اولیه آن، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (رضوانی و نجارزاده، ۱۳۸۷). رابرت بدنارزیک در مقاله‌ای با عنوان «نقش کارآفرینی در ایجاد اشتغال در ایالات متحده و اروپا» عوامل تأثیرگذار در کارآفرینی روستایی را به شرح زیر برشمرده است (۱۴: ۲۰۰۰، Bednarzick به نقل از اسمیت، ۲۰۱۰، ۲). ۱- فرصت‌های کارآفرینی موجود، ۲- ویژگی‌های جمعیتی، ۳- سطح آموزش، ۴- ظرفیت کارآفرینی ۵- زیرساخت‌های عمومی، ۶- زمینه‌های فرهنگی اجتماعی، ۷- سرمایه و اعتبارات بانکی و بازارهای عمومی. مطالعه (هوبارد، ۲۰۰۸، ۵۹۷).

کارآفرینی به‌عنوان موتور رشد اقتصادی، بهره‌وری، نوآوری و اشتغال‌زایی شناخته شده است و یکی از ابعاد مهم پویایی اقتصادی محسوب می‌شود. از جمله مشکلات کشور در چند دهه اخیر، بیکاری و فقر روستاییان و مهاجرت آنان به شهرها بوده که باعث شده بسیاری از روستاهای کشور خالی از سکنه شوند. کارآفرینی می‌تواند با توجه به اثرات مثبت خود، در زمینه حل این مشکلات نقش مهمی ایفا نماید. به همین دلیل، در چند سال اخیر بحث احیا و پویاسازی مجدد نواحی روستایی از طریق ارتقا و توسعه کارآفرینی توجه زیادی را به خود جلب نموده است و در واقع بسیاری از کارگزاران توسعه روستایی به کارآفرینی به‌عنوان یک راهبرد توسعه پایدار روستایی می‌نگرند (کریمی، ۱۳۹۳). فقر به‌عنوان یک معضل اقتصادی - اجتماعی پیامدهای نامطلوبی در سطح جوامع روستایی دارد و مانعی در مسیر رسیدن به توسعه پایدار روستایی تلقی می‌گردد. توجه به مقوله سرمایه اجتماعی به‌عنوان یکی از راهکارهای کاهش فقر در جوامع روستایی به شمار می‌رود. (عبدالله عبداللہی همکاران، ۱۳۹۲). در همین راستا، تقویت سرمایه‌های اجتماعی یکی از راهکارهای کاهش فقر در جوامع روستایی به شمار می‌رود (علی بیگی و همکاران، ۱۳۹۱، ۱۰۲)؛ به‌طوری‌که، سرمایه‌ی اجتماعی در قالب تشکل‌های محلی قادر به کاهش فقر و افزایش رفاه جامعه است (شیروانیان و نجفی، ۱۳۹۰، ۲۵). هم‌چنین، تقویت سرمایه‌های اجتماعی باعث مشارکت و ارتباط فرد با افراد دیگر میشود. این امر به‌نوبه خود، نقش مهمی در بهبود کیفیت زندگی و کاهش فقر روستاییان دارد (عبدالکریم و هکاران، ۲۰۱۰، ۵۶۵). مضاف بر این، عاملی مؤثر در رسیدن به توسعه همه‌جانبه روستایی است؛

چراکه توسعه همه‌جانبه روستایی از یک‌سو بر مشارکت ساکنان محلی، از طریق مذاکره، مشورت و تعامل استوار است که درکی از سهم هریک از ساکنان را در فرایند توسعه فراهم می‌آورد، و از دیگر سو شناسایی امتیاز نسبی هر ناحیه را برای طراحی راهبردهای توسعه موردتوجه قرار می‌دهد (میری، ۱۳۸۹، ۳۲-۳۳). استفاده از سرمایه اجتماعی با توجه به روند جهانی شدن و تضعیف نقش دولت‌های ملی به‌عنوان راهی برای توانمندسازی جوامع محلی در مواجهه با جهانی شدن معرفی شده است و در سطوح محلی برای غلبه بر ازخودبیگانگی، افزایش فقر و ضرر اجتماعی بسیار مهم است (ایستون، ۲۰۰۱، ۸). (خوش‌تر و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۳۲)..

محققان برای سرمایه اجتماعی و سنجش آن در جوامع مختلف، مؤلفه‌های گوناگونی را در درون جامعه موردتوجه قرار داده‌اند، از جمله جیگزازی^۱ مشارکت و دسترسی به ارتباطات اجتماعی را از عوامل تعیین‌کننده سرمایه اجتماعی می‌داند (Gerxhani, ۲۰۰۰: ۱۵۷). هم‌چنین کریستین استفانز^۲ بهداشت جوامع را یکی از عوامل مهم در وضعیت سرمایه اجتماعی دانسته است (استیفان، ۲۰۰۱، ۱۱۷۴، به نقل از کیانی و میرزاپور، ۱۳۸۸: ۱۲۸). سرمایه اجتماعی، عبارت است از یک ظرفیت (جوهر اجتماعی) که هماهنگی و همکاری را در جامعه و گروه، تسهیل می‌کند. در واقع، می‌توان سرمایه اجتماعی را یک مفهوم مرکب که دارای سه بعد: ساختار، محتوا و کارکرد است، تلقی نمود که ساختار اجتماعی آن، همان شبکه ارتباطات اجتماعی است و محتوای آن، عبارت از اعتماد و هنجارهای اجتماعی است و کارکرد آن نیز همان عمل متقابل اجتماعی است (احمدیان و همکاران، ۱۳۹۶).

باوجوداین امروزه، مشارکت، اعتماد، انسجام و ارتباطات محلی در یک رابطه متعامل قرار گرفته و هرکدام تقویت‌کننده دیگری‌اند و از مؤلفه‌های اصلی سرمایه اجتماعی محسوب می‌شوند (از کیا و غفاری، ۱۳۸۸: ۲۷۹). به همین جهت، شرط لازم برای پیشرفت هر جامعه‌ای به‌خصوص جوامع روستایی، گسترش انسجام اجتماعی، بسط مشارکت اجتماعی و از همه مهم‌تر، اعتماد متقابل (افراد و دولت) است (Bhagavatula et al, ۲۰۱۰: ۲۴۸). مشارکت اجتماعی به معنای شرکت فعالانه انسان‌ها در حیات سیاسی، اقتصادی و فرهنگی و به‌طور کلی تمامی ابعاد حیات است. مشارکت

1- J. Gerxhani

2- Christine Stephens

اجتماعی به آن دسته از فعالیت‌های ارادی دلالت دارد که از طریق آن اعضاء یک جامعه در امور محله، شهر و روستا به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در شکل دادن حیات اجتماعی مشارکت دارند (طالب و همکاران، ۱۳۸۹: ۴۸).

فرهنگ یکی از عوامل تعیین‌کننده برای فعالیت مای مختلف کارآفرینی در کشورهای مختلف است، باین وجود، نیاز به تحقیق بیشتری دارد تا درک گسترده‌ای از نقش جنبه‌های فرهنگی اجتماعی کارآفرینی داشته باشند (Wach, K, ۲۰۱۵). از طرفی یکی از عوامل تأثیرگذار در نهادینه کردن و اعتلای کارآفرینی، سرمایه اجتماعی است، جامعه‌ای دارای سرمایه اجتماعی زیاد، جامعه‌ای است که شبکه روابط وسیع‌تری داشته باشد و این روابط از عمق صمیمیت و اعتماد قابل توجهی برخوردار بوده و افراد دارای میزان قابل توجهی از سرمایه فیزیکی، انسانی و یا فرهنگی باشند (احمدیان و همکاران، ۱۳۹۶).

پیشینه تحقیق

بریگاگلیو (۲۰۰۶) از اصطلاحی به نام « فنریت اقتصادی » برای اشاره ساخته‌ی یک اقتصاد برای بهبود (یا انطباق با) آثار شوکه‌ای برون‌زای مخالف استفاده کرده است. این اصطلاح با تعریفی که از آن شده، نزدیک‌ترین مفهوم به « اقتصاد مقاومتی » در ادبیات رایج کشور ماست. بریگاگلیو بیان می‌دارد که اصطلاح فنریت اقتصادی به دو مفهوم به کار می‌رود: اول، توانایی اقتصاد برای بهبود سریع از شوکه‌ای اقتصادی تخریب‌کننده خارجی؛ دوم، توانایی اقتصاد برای ایستادگی در برابر آثار این شوک‌ها. توان اقتصاد برای بهبود یافتن از آثار شوکه‌ای مخالف به‌شدت محدود خواهد شد اگر برای مثال، کسری‌های مالی مزمن وجود داشته باشد. از طرف دیگر، این توان ارتقا خواهد یافت اگر ابزارهای سیاستی بتواند برای خنثی‌سازی آثار منفی شوک‌ها مورد استفاده قرار گیرد؛ مانند موقعیتی که کشور از وضعیت مالی قوی برخوردار است و می‌تواند مخارج احتیاطی یا تخفیف‌های مالیاتی را برای برخورد با آثار منفی شوک‌ها مورد استفاده قرار دهد. این نوع فنرت اقتصادی نوعی تقابل با شوک است.

وایچ^۱ (۲۰۱۵) به بررسی تأثیر هنجارهای فرهنگی و اجتماعی بر کارآفرینی در کشورهای اتحادیه اروپا بر اساس داده مای GEM در گزارش سال ۲۰۱۳ پرداخت. نتایج نشان می‌دهد که فرهنگ ملی کارآفرینی تأثیر مثبتی بر کارآفرینی دارد. (Wach, K, ۲۰۱۵).

کاستانو و همکاران^۱ (۲۰۱۵) مطالعه‌ای تحت عنوان تأثیر عوامل اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی بر کارآفرینی انجام دادند این تجزیه و تحلیل دو گروه از کشورها شامل ۱۵ کشور اروپایی و ۱۲ کشور

^۱Wach, K

آمریکای لاتین و کارائیب انجام گردید. نتایج نشان می‌دهد که عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بر کارآفرینی تأثیر می‌گذارند، که به‌طور متناوب وابسته به گروه‌های کشورهای مورد مطالعه است. شاخص‌های تشکیل‌دهنده عوامل اقتصادی، بر کارآفرینی تأثیر مثبت می‌گذارد. با این حال، همبستگی بین عوامل اقتصادی و کارآفرینی در کشورهای آمریکای لاتین و کارائیب قوی‌تر از کشورهای اروپایی است. بعد اجتماعی شامل درجه آزادی اقتصادی و حاکمیت قانون است. داده‌های تجربی به این معنی است که کشورهای دارای ارزش بالا برای هر دو متغیر، فعالیت‌های کارآفرینی را تحریک می‌کنند. تجزیه و تحلیل نشان می‌دهد که عوامل اجتماعی در کشورهای اروپایی همبستگی بیشتری نسبت به آمریکای لاتین و کارائیب دارند. در نهایت، برای متغیر غایی متغیر فرهنگی (یعنی کنترل فساد و تحصیل)، کشورهای اروپایی بهترین نتایج را دارند. در کشورهای آمریکای لاتین و کارائیب همبستگی بین عوامل فرهنگی و کارآفرینی کمتر از اروپا است. علاوه بر این، مناسب بودن مدل برای این متغیر نامناسب ضعیف است (گاستانو ام و همکاران، ۲۰۱۵).

هوگنس و تامپسون^۲ (۲۰۱۵) نقاط قوت و ضعف را از لحاظ تأثیر فرهنگ جامعه بر انعطاف‌پذیری فعالیت‌های کارآفرینی را مورد بررسی قرار دادند. بر اساس تجزیه و تحلیل رگرسیون اطلاعات مربوط به محلات در بریتانیا برای دوره ۲۰۰۴-۲۰۱۱، مشخص شد، که یک فرهنگ باز و متنوع، به بازسازی و تغییر جهت فعالیت کارآفرینی محلی کمک می‌کند. در مجموع، مطالعه نشان می‌دهد که ارزش‌های اجتماعی محلی نقش مهمی در ارتقاء قابلیت انعطاف کارآفرینی ایفا می‌کنند. (هوگینز و تامپسون، ۲۰۱۵).

حیدری و همکاران (۲۰۱۸) به بررسی نقش سرمایه‌ی روان‌شناختی در تقویت کارآفرینی روستایی در استان آذربایجان شرقی پرداختند. نتایج حاصل از آزمون همبستگی اسپیرمن نشان داد که تمامی متغیرهای تحقیق با تقویت کارآفرینی رابطه‌ی مثبت و معنی‌داری دارد. همچنین در آزمون رگرسیون چندگانه‌ی خطی متغیرهای امیدواری، اعتماد به نفس، خودکار آیی، خوش‌بینی و تاب‌آوری توانایی تبیین ۰/۸۸ درصد از تغییرات متغیر تقویت کارآفرینی را دارد (حیدری و همکاران، ۲۰۱۸).

قدیری و همکاران (۱۳۹۶) به بررسی و تبیین الگوی ارتباطی میان ارکان سرمایه اجتماعی با ریسک‌پذیری جوانان در راستای برپایی و توسعه کارآفرینی روستایی در شهرستان تنکابن پرداختند نتایج حاصل از آزمون تحلیل مسیر با ضریب ۴۸ درصد نشان داد که تا حدودی

^۱ Castaño, M et al

^۲ Huggins & Thompson

ریسک‌پذیری جوانان روستایی در محدود مورد مطالعه متأثر از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی بوده و هم‌چنین، مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی علاوه بر اثر مستقیم در ریسک‌پذیری جوانان روستایی، دارای اثر غیرمستقیم نیز بوده است. در میان مؤلفه‌های مورد بررسی، بیش‌ترین میزان اثرگذاری به ترتیب، مشارکت با میزان ۲۲/۰، اعتماد اجتماعی با میزان ۱۹۵/۰، تعلق مکانی با میزان ۱۰۶/۰ و هم‌بستگی و انسجام اجتماعی با میزان ۱۰/۰ بوده است (قدیری و همکاران، ۱۳۹۶).

قاسمی و بادسار (۱۳۹۶) درت حقیقی که باهدف اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر توسعه‌ی کارآفرینی روستایی انجام دادند. یافته‌های آن‌ها نشان داد که مهم‌ترین عوامل توسعه‌ی کارآفرینی روستایی در ایران به ترتیب عبارت‌اند از: ویژگی‌های فردی، عوامل زیرساختی و محیطی، برخورداری از سرمایه‌ی اولیه، افزایش اعتبارات و تسهیلات، عوامل اجتماعی، برنامه‌های آموزشی، عوامل قانونی، عوامل سازمانی، عوامل فرهنگی و نهادی. (قاسمی و بادسار، ۱۳۹۶).

شفیعی ثابت و همکاران (۱۳۹۶) به واکاوی موانع اجتماعی-اقتصادی در توسعه‌ی کارآفرینی و اشتغال زنان روستایی پرداختند آن‌ها دریافته‌اند موانع اجتماعی-اقتصادی موجود در روستاهای مورد مطالعه به‌ویژه در ارتباط با زنان روستایی، به‌طور کلی تأثیرات منفی زیادی در توسعه‌ی فرآیند کارآفرینی و اشتغال زنان روستایی داشته است. هم‌چنین موانع آموزشی نظیر: کم‌توجهی به مقوله‌ی آموزش و آگاهی بخشی زنان روستایی، پایین بودن سطح سواد و تحصیلات زنان روستایی، پایین بودن دانش و مهارت زنان روستایی، موانع فرهنگی و اعتقادی در روستاهای ناحیه در مورد زنان روستایی، موانع اقتصادی هم چون: دسترسی محدود زنان به منابع مالی و سرمایه، دسترسی پایین زنان به منابع و تسهیلات بانکی و اعتبارات، دسترسی محدود زنان به منابع زمین و نهاده‌ها به‌عنوان مهم‌ترین موانع در توسعه‌ی کارآفرینی و اشتغال زنان روستایی در ناحیه‌ی مورد مطالعه اثرگذار بوده است (شفیعی ثابت و همکاران، ۱۳۹۶).

رحمانیان کوشککی و زارعی (۱۳۹۶) پژوهشی باهدف واکاوی موانع فراروی کارآفرینی خانگی با تأکید بر اقتصاد مقاومتی انجام دادند. نتایج حاصل از تحلیل عاملی مربوط به موانع فراروی کارآفرینی خانگی نشان داد که متغیرها در شش عامل ضعف حمایتی، موانع اقتصادی، موانع فرهنگی و اجتماعی، ضعف دانشی و اطلاع‌رسانی، موانع خانوادگی و نبود قوانین مرتبط قرار گرفته‌اند. مجموع این شش عامل، ۷۰.۵۲۱ درصد از واریانس موانع فراروی کارآفرینی خانگی با تأکید بر اقتصاد مقاومتی را تبیین کرده‌اند (رحمانیان کوشککی و زارعی، ۱۳۹۶).

طوسی و همکاران، (۱۳۹۳) در بررسی و ارزیابی عوامل مؤثر بر سطوح کارآفرینی روستاییان شهرستان مینودشت دریافته‌اند که می‌توان روستاییان مورد مطالعه را بر اساس نمره وضعیت

کارآفرینی‌شان، به چهار دسته روستاییان سنتی، نسبتاً سنتی، تغییرپذیر و روستاییان صلاحیت‌دار و پیشرو طبقه بندی نمود. همچنین، نتایج تحلیل تشخیصی گویای آن بود که با توجه به مقادیر لاندامی و یلکس، متغیرهای ریسک‌پذیری، میزان درآمد از شغل اصلی، سطح دانش نسبت به کارآفرینی و سطح سواد، در مقایسه با دیگر متغیرها بهتر قادر به پیش بینی سطح کارآفرینی روستاییان شهرستان مینودشت هستند. (طوسی و همکاران، ۱۳۹۳).

روش‌شناسی تحقیق

روش تحقیق این پژوهش، نظری و مطالعات کتابخانه‌ای بود. این پژوهش از نظر هدف جزو دسته اکتشافی است، زیرا به دنبال شناخت مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی کارآفرینی روستایی با رویکرد اقتصاد مقاومتی است. از نوع تحقیقات کاربردی است، زیرا نتایج حاصل از آن دارای کاربرد خاصی است و از آن می‌توان برای برنامه‌ریزی‌های روستایی و رفع پاره‌ای از مشکلات کارآفرینان روستایی استفاده نمود. از نظر رویکرد نیز جزو تحقیقات کمی است. همچنین به دلیل اطلاعات جامعه مورد بررسی با استفاده از پرسشنامه جمع‌آوری شده است، تحقیق حاضر را جزو تحقیقات پیمایشی و از لحاظ نوع مطالعه، موردی است.

جامعه آماری ما شامل روستایان شهرستان اهواز می‌باشند. برای پاسخ‌گویی به سؤالات پرسشنامه نیز از نظرات کارآفرینان و افراد دارای مشاغل خانگی و دانشجویان و افراد دارای مدارک دانشگاهی استفاده خواهد شد. (حجم جامعه ۵۰۰ نفر است) حجم نمونه با توجه به جدول مورگان تعداد ۲۱۷ نفر از انتخاب گردید. پرسش‌شوندگان از افرادی بودند که با اداره تعاون روستایی اهواز در ارتباط بودند. در این پژوهش از روش‌های مدل‌یابی معادلات ساختاری برای روابط کلی متغیرهای مستقل و میانجی استفاده شد. به منظور آزمون روابط میانجی الگوی ساختاری از آزمون بوت‌استرپ استفاده گردید. همچنین برای به دست آوردن مقادیر ضریب همبستگی بین متغیرهای پژوهش از ماتریس ضرایب همبستگی بین متغیرهای پژوهش استفاده شد.

ابزارهای پژوهش پرسشنامه حسن شهرکی است. این پرسشنامه توسط حسن شهرکی جهت تعیین «تیین شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی کارآفرینی روستایی» تهیه و تدوین شده است. این پرسشنامه در سه بخش اطلاعات فردی و شغلی، فرایند کارآفرینی و در نهایت شاخص‌های فرهنگی و شاخص‌های اجتماعی تهیه شده است. که ما از دو بخش اطلاعات فردی و شغلی و شاخص‌های فرهنگی و شاخص‌های اجتماعی استفاده شد. (جدول ۱): ضریب آلفای کرونباخ برای کل سؤالات پرسشنامه ۰/۷۷۳، محاسبه گیرد. جهت بررسی ابعاد اقتصاد مقاومتی از پرسشنامه ۳۱ سؤالی شعبان گل مرصع استفاده گردید. این پرسشنامه جهت توانمندسازی مدیران تعاونی‌های تولیدی در جهت

دستیابی به اهداف استراتژیک مبتنی بر اقتصاد مقاومتی در سازمان‌ها و مراکز تولیدی ایران، جهت پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته مدیریت دولتی؛ دانشگاه بوعلی همدان تهیه شده است (جدول: ۲).

آلفای کرونباخ آن ۰/۸۴۹ محاسبه شده بود.

جدول شماره (۱): شاخص‌های فرهنگی و شاخص‌های اجتماعی

تعداد سؤالات	شاخص‌های فرهنگی
۹	اخلاق
۵	گفتمان
۸	عاملیت
۶	هویت
۴	معنی
شاخص‌های اجتماعی	
۸	دولت
۶	طبیعت
۵	بازار
۸	سرمایه اجتماعی
۴	مدرنیسم

جدول شماره (۲): سؤالات اقتصاد مقاومتی

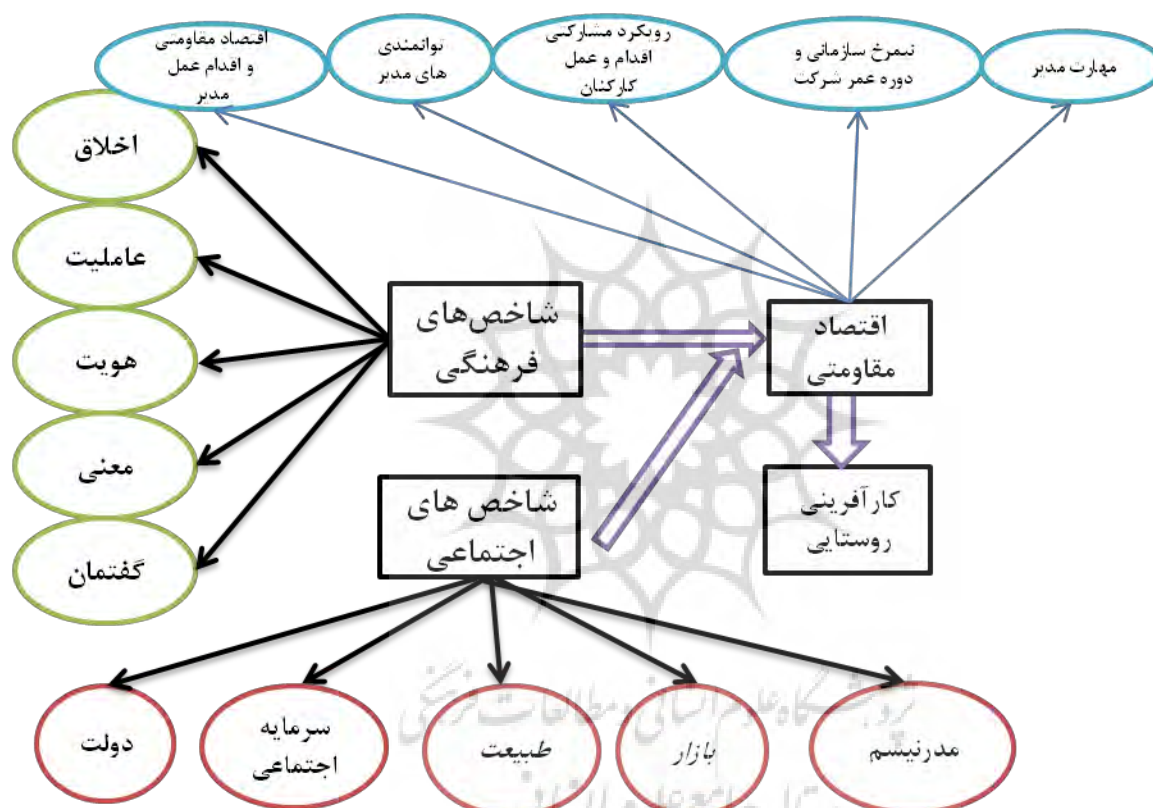
ابعاد	گویه‌ها
اقتصاد مقاومتی و اقدام عمل مدیر	۵
توانمندی‌های مدیر	۷
رویکرد مشارکتی اقدام و عمل کارکنان	۶
مهارت‌ها و شایستگی‌های مدیر	۷
نیمرخ سازمانی و دوره عمر شرکت	۶

فرضیه‌های تحقیق

۱- شاخص‌های فرهنگی با میانجی‌گری اقتصاد مقاومتی بر کارآفرینی اثر مستقیم دارد.

- ۲- شاخص‌های اجتماعی با میانجی‌گری اقتصاد مقاومتی بر کارآفرینی اثر مستقیم دارد.
- ۳- رابطه مثبت و معناداری میان شاخص‌های فرهنگی و اجتماعی وجود دارد.
- ۴- اقتصاد مقاومتی بر کارآفرینی اثر مستقیم دارد.
- ۵- بین مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی رابطه مستقیم وجود دارد.
- ۶- رابطه معناداری بین ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و شاخص‌های فرهنگی و اجتماعی وجود دارد.

شکل شماره (۱): مدل مفهومی پژوهش

منبع: یافته‌های پژوهش

تجزیه و تحلیل داده‌ها
یافته‌های جمعیت‌شناختی:

در این پژوهش ۵ متغیر به‌عنوان ویژگی‌های جمعیت شناختی مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج حاصل در جدول ۳ آورده شده است.

جدول ۳: آمار توصیفی متغیرهای جمعیت شناختی

متغیر	گروه	فراوانی	درصد فراوانی
سن	کمتر از ۲۵	۵	۲.۵
	۲۵-۳۵	۱۰۲	۵۰.۷
	۳۵-۴۵	۵۶	۲۷.۹
	۴۵ به بالا	۳۸	۱۸.۹
جنسیت	مرد	۱۳۰	۳۵.۳
	زن	۷۱	۶۴.۷
میزان تحصیلات	دیپلم و کمتر	۴۵	۲۲.۴
	فوق دیپلم	۱۷	۸.۵
	لیسانس	۹۴	۴۶.۸
	فوق لیسانس و دکتری	۴۵	۲۲.۴
وضعیت تأهل	مجرد	۵۷	۲۸.۴
	متأهل	۱۴۴	۷۱.۶
تعداد فرزند	۰	۶۴	۳۱.۸
	۱	۴۴	۲۱.۹
	۲	۴۳	۲۱.۴
	۳	۳۳	۱۶.۴
	۴	۱۱	۵.۵
	۵	۳	۱.۵
	۶	۳	۱.۵

ماتریس ضرایب همبستگی بین متغیرهای پژوهش در جدول آورده شده است. همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود مقادیر ضرایب همبستگی بین متغیرهای پژوهش در سطح ۰.۰۵ آورده شده است. که مشاهده می‌شود ضرایب در سطح ۰.۰۵ معنی دارند. و رابطه مستقیم بین متغیرهای پژوهش وجود دارد.

جدول شماره (۴): ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیر	سن	تحصیلات	جنسیت	وضعیت تا هل	تعداد فرزند	شاخص‌های فرهنگی	شاخص‌های اجتماعی	اقتصاد مقاومتی	کارآفرینی روستایی
سن	۱								
تحصیلات	۰۰	۱							
جنسیت	۰۰	۰۰	۱						
وضعیت تا هل	۰۰	۰۰	۰۰	۱					
تعداد فرزند	۰۰	۰۰	۰۰	۰۰	۱				
شاخص‌های فرهنگی	۰۰۹۶۱	۰۰۷۶۳	۰۰۳۰۲	۰۰۷۸۵	۰۰۶۵۳	۱			
شاخص‌های اجتماعی	۰۰۷۸۲	۰۰۵۴۳	۰۰۸۳۹	۰۰۶۶۵	۰۰۳۲۲	۰۰۷۷۵	۱		
اقتصاد مقاومتی	۰۰۵۴۶	۰۰۵۴۶	۰۰۳۴۹	۰۰۸۳۱	۰۰۲۳۱	۰۰۸۰۹	۰۰۶۵۷	۱	
کارآفرینی روستایی	۰۰۳۹۲	۰۰۶۸۲	۰۰۵۴۳	۰۰۴۳۷	۰۰۵۲۲	۰۰۷۷۱	۰۰۷۶۴	۰۰۷۶۳	۱

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این پژوهش از روش‌های مدل‌سازی معادلات ساختاری برای روابط کلی متغیرهای مستقل و میانجی استفاده خواهد شد.

در قسمت تحلیل داده‌ها از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری با رویکرد مربعات جزیی برای بررسی مدل مفهومی پژوهش بهره گرفته شده است. مسیرها و ضرایب استاندارد آن‌ها در جدول نشان داده شده است که نشان‌دهنده‌ی تائید فرضیه‌های ۱ تا ۴ است. (جدول ۵)

جدول شماره (۵): الگوی ساختاری: مسیرها و ضرایب استاندارد آن‌ها در الگوی نهایی

مدل نهایی		مدل اولیه		مسیرها
سطح معنی داری	β	سطح معنی داری	β	
۰.۰۱۲	۰.۵۸	۰.۰۱۹	۰.۵۳	مؤلفه فرهنگی ← مؤلفه اجتماعی
۰.۰۴	۰.۰۱۵	۰.۰۳۱	۰.۰۱۲	سن ← کارآفرینی روستایی
۰.۰۰۹	۰.۳۹	۰.۰۱۲	۰.۳۸	تحصیلات ← کارآفرینی روستایی
۰.۰۲۱	۰.۴۵	۰.۰۲۵	۰.۴۳	جنسیت ← کارآفرینی روستایی
۰.۰۳۴	-۰.۱۲	۰.۰۳۸	-۰.۱	اقتصاد مقاومتی ← کارآفرینی روستایی

به منظور آزمون روابط میانجی الگوی ساختاری از آزمون بوت استرپ استفاده شده که نتایج آن در جدول شماره ۶ آمده است.

جدول شماره (۶): نتایج بوت استرپ مسیرهای میانجی

سطح معنی داری	بوت استرپ		برآورد استاندارد	پارامتر مسیر
	حد بالا	حد پایین		
۰.۰۲	۱.۱۲	۰.۲۴	۰.۴۱	مؤلفه فرهنگی ← اقتصاد مقاومتی ← کارآفرینی
۰.۰۱۴	۱.۰۲	۰.۱۲	۰.۱۸	مؤلفه اجتماعی ← اقتصاد مقاومتی ← کارآفرینی

نتایج نشان می‌دهد که مسیر مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی از طریق میانجی اقتصاد مقاومتی بر میزان کارآفرینی روستایی در سطح آماری ۰.۰۵ معنی دار است. این نتایج نشان می‌دهد که فرضیه‌های ۵ و ۶ تأیید می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

کارآفرینی از ارکان اصلی اقتصاد یک است. در این بین روستاها با توجه به عوامل مختلف محیطی، فرهنگی و اجتماعی داری پتانسیل‌های خوبی جهت ایجاد کارآفرینی می‌باشند. از این رو شناخت مؤلفه‌های مختلف مؤثر در کارآفرینی با توجه به موقعیت‌های اقتصادی پیش رو کشور ضروری است. در این پژوهش برای یافتن رابطه بین متغیرها، از روش‌های مدل‌یابی معادلات ساختاری، آزمون بوت‌استرپ، ماتریس ضرایب همبستگی استفاده شد. نتایج نشان می‌دهد رابطه معناداری بین ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و شاخص‌های فرهنگی و اجتماعی وجود دارد. شاخص‌های فرهنگی و اجتماعی با میانجی‌گری اقتصاد مقاومتی بر کارآفرینی اثر مستقیم دارد. و اقتصاد مقاومتی بر کارآفرینی اثر مستقیم دارد. همچنین رابطه مثبت و معناداری میان شاخص‌های فرهنگی و اجتماعی وجود دارد.

موضوع تأثیر هنجارهای فرهنگی و اجتماعی بر کارآفرینی در کشورهای اتحادیه اروپا بر اساس داده‌های GEM در گزارش سال ۲۰۱۳ مورد بررسی قرار گرفته است که آن نتایج نشان می‌دهد که فرهنگ ملی کارآفرینی تأثیر مثبتی بر کارآفرینی دارد (ویک، ک، ۲۰۱۵). نتایج کاستانو و همکاران (۲۰۱۵) نشان می‌دهد که عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بر کارآفرینی تأثیر می‌گذارند، شاخص‌های تشکیل‌دهنده عوامل اقتصادی، بر کارآفرینی تأثیر مثبت می‌گذارد. (Castaño, M et al, ۲۰۱۵). مطالعه نشان می‌دهد هوگنس و تامپسون (۲۰۱۵) که ارزش‌های اجتماعی محلی نقش مهمی در ارتقاء قابلیت تاب‌آوری (رزیلینس) کارآفرینی ایفا می‌کنند. (هوگینز و تامسون، ۲۰۱۵). که با داده‌های به دست آمده از پژوهش حاضر داری همخوانی است

ریسک‌پذیری جوانان روستایی در محدود مورد مطالعه متأثر از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی بوده و همچنین، مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی علاوه بر اثر مستقیم در ریسک‌پذیری جوانان روستایی، دارای اثر غیرمستقیم نیز بوده است (قدیری و همکاران، ۱۳۹۶). در این تحقیق بشتر پرسش‌شوندگان در رده‌های سنی بین ۲۵ تا ۳۵ سال قرار داشتند. لذا می‌بایست با آموزش‌های مناسب کارآفرینی، طرح‌های آمایش سرزمینی و شناخت ظرفیت‌های روستا و محیط اطراف نسبت به وارد نمودن جوانان زیر ۲۵ سال به عرصه کارآفرینی اقدام نمود.

موانع اجتماعی-اقتصادی موجود در روستاهای مورد مطالعه به‌ویژه در ارتباط با زنان روستایی، به‌طور کلی تأثیرات منفی زیادی در توسعه‌ی فرآیند کارآفرینی و اشتغال زنان روستایی داشته است. (شفیعی ثابت و همکاران، ۱۳۹۶). در این تحقیق ۳۰ درصد از کارآفرین‌ها را زنان تشکیل داده‌اند که با برنامه‌ریزی صحیح می‌توان به توسعه کارآفرینی زنان کمک کرد.

در پایان پیشنهادات زیر جهت رشد و توسعه کارآفرینی با توجه به عوامل فرهنگی و اجتماعی مطرح گردیده است.

- توجه به طبیعت و محیط زیست روستایی در کارآفرینی های ایجاد شده .
- آموزش کارآفرینی و به وجود آوردن یک دید مثبت از کارفرینی در روستا.
- ایجاد یک گفتمان در بین اهالی روستا کارآفرینان و دانشجویان جهت یافتن ظرفیت های روستا.
- کاهش ریسک پذیری کارآفرینی های حوزه کشاورزی و دام پروری با بیمه محصول و خرید تضمینی آن توسط دولت
- استفاده از ظرفیت های دسترسی آسان به شهر ر کارآفرینی های روستایی.
- استفاده از فضای مجازی جهت فروش محصول و معرفی روستا و کارآفرینی.
- تامین مالی هزینه های اجرای طرح های کارآفرینی توسط دولت.

منابع و ماخذ

- ۱- احمدیان، زینب؛ بهمن خسروی پور و غلامرضا مه لقا، ۱۳۹۶، بررسی رابطه بین ابعاد سرمایه اجتماعی و کارآفرینی سازمانی، کنفرانس ملی رویکردهای نوین علوم انسانی در قرن ۲۱، رشت، دانشگاه امام صادق (ع) پردیس خواجهان، https://www.civilica.com/Paper-NAHC01-NAHC01_444.html
- ۲- ازکیا، مصطفی و غفاری، غلام رضا (۱۳۸۸)، توسعه روستایی با تاکید بر جامعه روستایی ایران، چاپ سوم، نشر نی، تهران.
- ۳- حسینی نیا، یعقوبی فرانی & سیدین. (۲۰۱۴). سنجش عوامل مؤثر بر عملکرد کسب و کارهای زنان کارآفرین در روستاهای شهرستان میانه. زن در توسعه و سیاست ۵۵۸-۵۴۵، ۱۲(۴) ،
- ۴- حیدری ساربان، وکیل & مجنونی توتاخانه. (۲۰۱۸). نقش سرمایه روان‌شناختی در ارتقای کارآفرینی روستایی استان آذربایجان شرقی. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۶(۲۲)، ۹۷-۱۱۸.
- ۵- خوش فر، غلامرضا؛ عبدالله پور، مریم و کریم زاده، سارا (۱۳۹۱). بررسی تاثیر گردشگری خانه های دوم بر سرمایه اجتماعی مطالعه موردی: روستاهای لیره سر و سیاورز شهرستان تنکابن، مجله برنامه ریزی و توسعه گردشگری، ۱۵۲ - سال اول، شماره ۲، صص ۱۳۱.
- ۶- دانایی فرد حسن، فروهی مهشید، صالحی علی. (۱۳۸۶) ارتقا کارآفرینی در ایران؛ تحلیلی بر نقش دولت. پژوهشنامه بازرگانی، ۱۱(۴۲): ۲۲۱-۲۶۲.
- ۷- رحمانیان کوشکی مهدی، زارعی یعقوب & استعلاجی علیرضا (۱۳۹۶). واکاوی موانع فراروی کارآفرینی خانگی در نواحی روستایی با تاکید بر اقتصاد مقاومتی از دیدگاه دانشجویان جهادگر بسیجی به مناطق محروم (مطالعه موردی: دهستان کامفیروز، شهرستان مرودشت).
- ۸- رحمانیان کوشکی مهدی، زارعی یعقوب & استعلاجی علیرضا. (۱۳۹۶) واکاوی موانع فراروی کارآفرینی خانگی در نواحی روستایی با تاکید بر اقتصاد مقاومتی از دیدگاه دانشجویان جهادگر بسیجی به مناطق محروم (مطالعه موردی: دهستان کامفیروز، شهرستان مرودشت).
- ۹- رضوانی، م. ر.، و نجارزاده، م. (۱۳۸۷). بررسی و تحلیل زمینه‌های کارآفرینی روستاییان در فرایند توسعه نواحی روستایی (مطالعه موردی: دهستان برآن جنوبی استان اصفهان). مجله توسعه کارآفرینی، ۱(۲)، ۱۸۸-۱۶۱.

- ۱۰- رکن الدین افتخاری، ع. ر.، طاهرخانی، م.، و سجاسی‌قیداری، ح.ا. (۱۳۸۸). تحلیل ابعاد و عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی مناطق روستایی روستاهای شهرستان خدابنده. فصلنامه روستا و توسعه، ۱۲(۳)، صص ۷۲-۴۳.
- ۱۱- شعبان گل مرصع؛ توانمندسازی مدیران تعاونی مای تولیدی در جهت دستیابی به اهداف استراتژیک مبتنی بر اقتصاد مقاومتی در سازمان‌ها و مراکز تولیدی ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته مدیریت دولتی؛ دانشگاه بوعلی همدان
- ۱۲- شفیعی ثابت، ناصر و آزاده رضایی نسب، ۱۳۹۶، واکاوی موانع اجتماعی- اقتصادی در توسعه کارآفرینی و اشتغال زنان روستایی (مورد مطالعه: بخش سروایت، شهرستان نیشابور)، همایش ملی بررسی راهکارهای مدیریت توسعه کارآفرینی روستایی در ایران، سبزوار، دانشگاه حکیم سبزواری، https://www.civilica.com/Paper-MSREDI-01_014.html
- ۱۳- شهرکی، حسن، حیدری، ابراهیم. (۱۳۹۶). تحلیل ابعاد اجتماعی و فرهنگی کارآفرینی روستایی: ارایه دو مدل تحلیلی برای کارآفرینی روستایی بر اساس بازخوانی اندیشه مای آگوست گنت. کارآفرینی در کشاورزی ۱۱۵۹.۱۰۶۵۸.۱۸.۲۰۱۸.۰۲۲۰۶۹/jead. doi: ۱۰.۲۲۰۶۹/۳۹-۵۴، ۴(۳)،
- ۱۴- شیروانیان، عبدالرسول و نجفی، بهالدین (۱۳۹۰)، بررسی نقش سرمایه اجتماعی بر رفاه و کاهش فقر روستایی مطالعه موردی: محدوده شبکه آبیاری و زه کشی درودزن، مجله اقتصاد کشاورزی، جلد ۵، شماره ۳، صص ۵۳. ۲۵.
- ۱۵- طالب، مهدی و نجفی اصل، زهره (۱۳۸۹)، آموزه‌هایی از روند مشارکت روستایی در ایران، مجله جامعه‌شناسی. کاربردی، سال ۲۱، شماره ۳۷.
- ۱۶- طوسی رمضان. جمشیدس علیرضا تقدیشی احمد. (۱۳۹۳) کارآفرینی روستایی و تعیین عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان مینودشت) مجله پژوه شو برنامه‌ریزی روستایی، سال ۳، شماره ۸، زمستان ۱۳۹۳
- ۱۷- عبداللهی، عبدالله، ولایی محمد، انوری آرزو (ارزیابی اثرات سرمایه اجتماعی در کاهش فقر روستایی مورد: روستای قیچاق، شهرستان میان‌دوآب فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال دوم، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۲، پیاپی ۶۱۳۳- صفحات ۱
- ۱۸- علایی عدرا (۱۳۹۳). بررسی مؤلفه‌های مؤثر بر کارآفرینی و شیوه مای پرورش آن در وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی. ماهنامه کار و جامعه، شماره ۱۶۷ ص ۴۷

- ۱۹- علی بیگی، امیرحسین؛ علیآبادی، وحید و گراوندی، شهپر (۱۳۹۱)، مدل ساختاری مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی مؤثر بر میزان ریسک‌پذیری روستاییان: مطالعه کلزاکاران شهرستان کنگاور، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۱۰۱ - شماره ۱، صص ۱۱.
- ۲۰- فراهانی، رسولی نیا، زکیه & اصدقی سراسکانرود. (۲۰۱۴). عوامل اثرگذار بر رشد کارآفرینی در نواحی روستایی مورد: دهستان جابرائنصار در شهرستان آبدانان. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی. ۱-۱۶، ۳(۹)،
- ۲۱- فراهانی، رسولی نیا، زکیه & اصدقی سراسکانرود. (۲۰۱۴). عوامل اثرگذار بر رشد کارآفرینی در نواحی روستایی مورد: دهستان جابرائنصار در شهرستان آبدانان. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی. ۱-۱۶، ۳(۹)،
- ۲۲- فرجی سبکبار، بدری، سجاسی قیداری، حمد ا...، صادقلو & شهزادی خواجه عسگر. (۲۰۱۱). اولویت بندی توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی با استفاده از تکنیک پرموتی، مطالعه موردی: دهستان حومه بخش مرکزی شهرستان خدابنده استان زنجان. پژوهش‌های جغرافیای انسانی. ۴۳(۷۵)، ۵۳-۶۸،
- ۲۳- قاسمی، مهدی و محمد بادی، ۱۳۹۶، فراتحلیل عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی روستایی در ایران، همایش ملی بررسی راهکارهای مدیریت توسعه کارآفرینی روستایی در ایران، سبزوار، دانشگاه حکیم سبزواری، https://www.civilica.com/Paper-MSREDI01_006.html
- ۲۴- قدیری معصوم، مجتبی؛ حجتی پور، محمد؛ قراگوزلو، هادی؛ رمضان جورنییان، محمد؛ (۱۳۹۵) تحلیل نقش سرمایه اجتماعی در ریسک‌پذیری و کارآفرینی جوانان روستایی؛ (مطالعه موردی: شهرستان تنکابن) مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی (۱۶ صفحه - از ۱۷ تا ۳۲)
- ۲۵- قنبری، نوذر، رشادی، محبی، سیروس، حیدرخانی & هاییل. (۲۰۱۶). بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با گرایش به فرهنگ اقتصاد مقاومتی در نواحی شهری و روستایی گیلان غرب. پژوهشنامه انقلاب اسلامی (علمی-پژوهشی. ۹۳-۱۲۰، ۶(۱۹)، -)
- ۲۶- کریمی، سعید. (۱۳۹۳). کارآفرینی روستایی: چالش‌ها و فرصت‌ها. کارآفرینی در کشاورزی، ۱(۳)، ۱۰۱-۱۱۹.
- ۲۷- کیانی، اکبر و میرزاپور، سلیمان (۱۳۸۸)، بررسی افتراق فضایی- مکانی شهر و روستا در ابعاد سرمایه اجتماعی، مجله علمی- پژوهشی فضای جغرافیای، سال نهم، شماره ۲۸، صص ۱۴۷-۱۲۵. (احمدیان و همکاران، ۱۳۹۶).

- ۲۸- میری، غلامرضا؛ جوان، جعفر؛ افراخته، حسن؛ ولایتی، سعداله و شایان، حمید (۱۳۸۹)، نقش سرمایه اجتماعی در توسعه روستایی مطالعه موردی: منطقه پشت آب سیستان، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌های، شماره چهاردهم، صص ۴۹-۲۹.
- 30-Abdul-Hakim, R., Ismail, R., & Abdul-Razak, N. A. (2010). The relationship between social capital and quality of life among rural households in Terengganu, Malaysia ISO 690
- 31- Alston, M. (2002). Social capital in rural Australia. *Rural Society*, 12(2), 93-104.
- 32-Asadi, A. (2014). Islamic economic system is a complete model for resistive economy. Zarei, Y., & Zarei, G. H. (2012). Establish the position of village resistive economy. National Conference of National Production, Work and Human Capital Support. Boushehr Province, *Pars Special Economic Zone in Assaluyeh, December 2012, 1-7. (In Persian)*.
- 33-Bednarzick, R.W. (2000): The Role of Entrepreneurship in U.S. and European Job Growth, *Monthly Labor Review*, Vol. 123, No.7, pp: 3-16.
- 34-Bhagavatula, S., Elfring, T., Van Tilburg, A., & Van De Bunt, G. G. (2010). How social and human capital influence opportunity recognition and resource mobilization in India's handloom industry. *Journal of Business Venturing*, 25(3), 245-260.
- 35-Briguglio, L., Cordina, G., Farrugia, N., & Vella, S. (2008). Profiling economic vulnerability and resilience in small states: conceptual underpinnings. Islands and Small States Institute of the University of Malta
- 36-Briguglio, Lino, Gordon Cordina, Nadia Farrugia and Stephanie Vella, (2006). «Profiling Economic Vulnerability and Resilience in Small States: Conceptual Underpinnings Economics Department, University of Malta. Available at: http://www.um.edu.mt/_data/assets/pdf_file/0003/89634/Vulnerability_and_resilience_May08.Pdf.
- 37-Castaño, M. S., Méndez, M. T., & Galindo, M. Á. (2015). The effect of social, cultural, and economic factors on entrepreneurship. *Journal of Business Research*, 68(7), 1496-1500.
- 38-Fazelbekhi, mohamadMehdi, (2009), Rural Cooperatives beginning of the development of entrepreneurship, *Journal of Cooperatives*, No. 205 and 204. (In Persian)
- 39-Fidrmuc, J., & Gërkhani, K. (2008). Mind the gap! Social capital, East and West. *Journal of Comparative Economics*, 36(2), 264-286.

- 40-Harpa, E., Moica, S. & Dana, R. (2015). A predictive model of innovation in rural entrepreneurship. *Procedia Technology*. 19 (1), 471-478.
- 41-Hashemi, S. S., MOTIEE, L. S., GHADIRI, M. M., REZVANI, M., & MOGHIMI, S. (2011). A Performance Review of Rural Workers and Islamic Councils in the Development of Rural Entrepreneurship (Case study: Bahabad, Yazd Province).
- 42-Hubbard, R.G. (2008): Nondestructive Creation: Entrepreneurship and Management, *Journal of Policy Modeling*, Vol. 30, No.4, pp
- 43-Huggins, R., & Thompson, P. (2015). Local entrepreneurial resilience and culture: the role of social values in fostering economic recovery. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 8(2), 313-330.
- 44-Karim, M. H., Safdarinahad, M. & Amjadipour, M. (2014). Agricultural development and resistive economy, as an alternative to oil revenue. *Journal Management System*. 2 (6), 103-127 (in Persian).
- 45-Kuratko, D. F., & Hodgetts, R. M. (Eds.). (2004). Small Business School Video Cases for Entrepreneurship: Theory, Process, Practice. Thomson/South-Western.
- 46-Morid, E., M. Baradaran, (2011), new strategic entrepreneurship in rural development, First National Conference on strategies to achieve sustainable agriculture, *PNU Khuzestan province*. (In Persian)
- 47-Pezhouhandeh, M. H. (2015). Obstacles of resistive economy. *Journal of Social Islamic Research*. 21 (3), 185-237 (in Persian).
- 48-Shahraki, H., Movahedi, R., & Yaghoubi-Farani, A. (2016). From Arturo Escobar's development theory to Antony Giddens's structuration theory: a social constructionist analysis of rural entrepreneurship and multifunctional agriculture. *International Journal of Agricultural Resources, Governance and Ecology*, 12(4), 406-426.
- 49-Smith, D. (2010): The Role of Entrepreneurship in Economic Growth, *Undergraduate Economic Review*, Vol. 6, Issue. 1, Article 7. Available at: <http://digitalcommons.iwu.edu/uer/vol6/iss1/7>
- 50-Wach, K. (2015). Impact of Cultural and Social Norms on Entrepreneurship in the EU: Cross-Country Evidence based on GEM Survey Results. *Zarządzanie w Kulturze*, 2015(Numer 1), 1529.